

บทวิจารณ์หนังสือ

ชื่อเรื่อง : การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดอัตนิยมและปรตถนิยมจากภาพยนตร์เรื่อง
“Pay It Forward” ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

ผู้แต่ง : หม่อมอัญชลี ยุคล ณ อยุธยา

ผู้วิจารณ์ : พระอธิการบุญกลม โกวิท

ความนำ

หนังสือที่จะนำมาวิจารณ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดอัตนิยมและปรตถนิยมจากภาพยนตร์เรื่อง “Pay It Forward” ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท” นี้มาจากการทำดุขปฏิพนธ์เรื่องการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอัตนิยมและปรตถนิยมในภาพยนตร์เรื่อง “เพย์อิทฟอร์เวิร์ด หากใจเราพร้อมจะให้ (ใจ) เราจะได้มากกว่าหนึ่ง” ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทอันเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาเอก พุทธศาสตรดุขปฏิพนธ์ สาขาปรัชญา จากการศึกษาพบว่าแนวคิดอัตนิยมมีความหมายที่ตรงกับความเห็นแก่ตัว ตระหนี่ เป็นพฤติกรรมที่ผู้กระทำมุ่งเพื่อประโยชน์ตนเองเป็นหลัก ส่วนแนวคิดปรตถนิยมเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์หรือช่วยเหลือสังคมส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับการการให้ทานอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ตัวเองและผู้อื่น รวมถึงประโยชน์ทั้งฝ่าย และยังพบว่า อัตนิยมกับปรตถนิมนั้น ต่างก็มีคุณค่าทางศีลธรรมทั้งสอดแนวคิด เพียงแต่ต้องมีความรอบคอบและใช้ปัญญาในการเลือก ซึ่งมีทั้งหมด ๕ บท ๑๕๗ หน้า¹

ผู้เขียนได้กล่าวสรุปของหนังสือเรื่องนี้ว่า การเสนอภาพของมนุษย์มุมมองอัตนิยมและปรตถนิยมในภาพยนตร์เรื่องนี้ ทำให้ผู้เขียนตั้งข้อสงสัยว่า ท้ายที่สุดแล้วการกระทำที่ดูเหมือนจะเป็นการทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่นของตัวละครต่าง ๆ นั้น มีรากฐานมาจากการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือไม่และหากตัวละครจะเลือกแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งจากทั้งสองแนวคิดนี้ ตัวละครจะเลือกแนวคิดไหน เพราะอะไร ปรตถนิมจะสามารถมีพื้นที่ให้อัตนิยมสอดแทรกอยู่ในสถานการณ์ที่มีอิทธิพลต่อความคิดของเราในการเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้หรือไม่

¹ หม่อมอัญชลี ยุคล ณ อยุธยา, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดอัตนิยมและปรตถนิยมจากภาพยนตร์เรื่อง “Pay It Forward” ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท”, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรีวัฒนธรรมการพิมพ์ จำกัด ๒๕๖๒, หน้า บทนำ.

เนื้อหาโดยย่อ

หนังสือเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดอัตนิยมและปรตถนิยมจากภาพยนตร์เรื่อง “Pay It Forward” ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท” ประกอบด้วยเนื้อหา ๕ บท ดังนี้

บทที่ ๑ ผู้เขียนได้ตั้งหัวข้อว่า แนวคิดอัตนิยมและปรตถนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท และแนวคิดปรตถนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท ข้อสังเกตข้างต้น ที่กล่าวถึง เพื่อจะลำดับความเป็นมาของเนื้อหาของภาพยนตร์เป็นเรื่องของครูสอนวิชาสังคมศึกษาที่มอบหมายงานให้นักเรียนชั้น ม.๑ ไปทำเป็นงานนอกเวลาตลอดช่วงปีการศึกษาเพื่อเก็บคะแนนเพิ่ม ซึ่งเขาก็ทำมาตลอด ๑๒ ปี และได้คิดว่าปีนี้มีอะไรแตกต่างออกไป การบ้านที่ว่านี้ คือให้นักเรียนไปคิดหาวิธีว่าจะเปลี่ยนโลก ให้ดีขึ้นได้อย่างไรและให้ลงมือทำตามแนวคิดนั้น วันที่มีการนำเสนอแนวคิดหน้าชั้นจะทำอะไรบ้าง เทอร์เวอร์แม็คคินนีย์ เด็กวัย ๑๒ ปีออกมาอธิบายถึงทฤษฎี Pay it forward ห่วงโซ่แห่งการทำความดี ต่อเนื่อง ที่ส่งต่อการทำความดีด้วยการให้ความช่วยเหลือคนอื่นต่อไปเรื่อยๆ ถ้ามีใครมาทำดี มาช่วยเหลือเรา ก็ไม่ต้องตอบแทนอะไรกลับไป คนทำแต่เปลี่ยนเป็นไปช่วยเหลือคนอื่น ๆ อีก ๓ คน แทน นั่นคือการส่งต่อความดี ตามทฤษฎี Pay it forward

บทที่ ๒ ผู้เขียนได้ตั้งหัวข้อว่า แนวคิดอัตนิยมและปรตถนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้เขียนได้เห็นได้ว่าความเห็นแก่ตัวแท้จริงมีแรงกระตุ้นจากธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง ด้วยเหตุนี้การกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อตัวเองจึงมิได้ถือเป็นสิ่งน่าเกลียดแต่อย่างไร ซึ่งประเด็นดังกล่าวต่อมาเกิด การถกเถียงและวิพากษ์ถึงหลักแนวคิดนี้จากนักปรัชญาหลายท่าน เช่น แม็กซ์ เชเลอร์ (Max Scheler), เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) เป็นต้น เพราะฉะนั้นจึงทำให้พอมองเห็นถึงความหมายของแนวคิดอัตนิยม (egoism) และนักปรัชญาอัตนิยมคนสำคัญ นอกจากนี้ยังมีคำถามทางอัตนิยมทางจิตวิทยาอื่นเช่น “คำนึงตนเท่านั้น” กับ “คำนึงถึง ตนเป็นอันดับแรก” หรือ “ผลประโยชน์ส่วนตนที่แท้จริง” กับ “ผลประโยชน์ส่วนตนที่ปรากฏ” หรือ “ผลประโยชน์ส่วนตนบางประการ” กับ “ทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนมากที่สุด” คำถามเหล่านี้เพื่อ ชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงถึงสิ่งที่เป็นแรงจูงใจ (motivation) และพฤติกรรม (behavior) ว่าเหตุใดมนุษย์จึงกระทำเช่นนั้น เหตุผลที่สนับสนุนในพฤติกรรมเช่นนั้น นักอัตนิยมพบว่าทฤษฎีที่สนับสนุนด้วยกัน หลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีสุนิยมทางจิตวิทยา การปฏิเสธทฤษฎีตรงข้าม และการหลอกตัวเอง นั่นเอง

บทที่ ๓ แนวคิดเรื่องอัตนิยมและปรตถนิยมในภาพยนตร์เรื่อง “เพย์ อิท ฟอว์เวิร์ด หากใจเราพร้อมจะให้ (ใจ) เราจะได้มากกว่าหนึ่ง” สิ่งที่จะกระทำนั้นสามารถเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของ คนอื่นด้วยได้หรือไม่ หรือว่าการกระทำเพื่อประโยชน์คนอื่น ก็คือการกระทำที่

ตนเองได้ประโยชน์ด้วย เช่นกันรวมอยู่ในนั้น และหากจำเป็นต้องเลือกกระหว่างอัตรนิยมกับ ปรัตถนิยม ผู้กระทำมีทางเลือกให้ เลือกได้แค่ไหน

บทที่ ๔ วิเคราะห์แนวคิดอัตรนิยมและปรัตถนิยมจากภาพยนตร์เรื่อง “เพย์ อิท ฟอร์ เวอร์ด หากใจเราพร้อมจะให้ (ใจ) เราจะได้มากกว่าหนึ่ง” ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท แนวคิดปรัตถนิยมนี้มีลักษณะหลักการปฏิบัติเหมือนการให้ทานในทาง พุทธปรัชญา โดยถือความหมายของคำว่าปรัตถนิยมที่หมายถึงการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความสมัครใจ ทั้งที่ไม่ใช้ภาระหน้าที่ของตนที่จะต้องกระทำและในการกระทำนั้นไม่ได้หวังผลตอบแทนใดๆ เพียงแค่ หวังเพื่อทำให้คนอื่นพ้นจากทุกข์หรือพ้นจากปัญหาที่เป็นอยู่ มุ่งหวังให้สังคมเกิดมีความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ ก็ตรงกับลักษณะความหมายแห่งการให้ทาน เพราะการให้ทานนั้นเป็นการแบ่งปัน การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ ด้วยจิตใจที่ดีงาม มุ่งเพื่อบูชาพระคุณ หรือมุ่งเพื่อสงเคราะห์แก่คนตกทุกข์ได้ยากแก่คนทั่วไปด้วยความกรุณาสงสารเป็นสำคัญ

บทที่ ๕ ว่าด้วยสรุปผลการวิจัย ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ ในบทนี้เป็นบทสรุปศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอัตรนิยมและปรัตถนิยมใน ภาพยนตร์เรื่อง “เพย์ อิท ฟอร์ เวอร์ด หากใจเราพร้อมจะให้ (ใจ) เราจะได้มากกว่าหนึ่ง” ในทัศนะของ พุทธปรัชญาเถรวาท ทำให้สรุปประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ ในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท มนุษย์มีโอกาที่จะเลือกการกระทำที่เป็นปัจจัยที่ ก่อให้เกิดกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม จะดีจะชั่ว อยู่ที่ตัวเราเลือก ทั้งในเรื่องจาคะหรือการให้ทาน ใครทำได้มากก็ทำ แต่ถ้าทำไม่ได้มากก็ทำเท่าที่ทำได้ ในฐานะผู้กระทำ เราควรเลือกอันที่ตนเองเสีย ประโยชน์ในระดับที่พอยอมรับได้เพราะหากเราเลือกการเสียประโยชน์ส่วนตนโดยสิ้นเชิง จนถึงขั้น ยอมสละชีวิต ก็อาจจะเข้าข่ายในเรื่องการกระทำเหนือหน้าที่ ที่สุดท้ายแล้ว มนุษย์ก็ไม่ควรที่จะเสียสละ อย่างนั้น ยกเว้นในกรณีที่ยากจะมีชีวิตอยู่เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เช่น พระโพธิสัตว์ นักบุญเทเรซ่า วีรบุรุษอย่างจาแซม ซึ่งแน่นอน การเสียสละประโยชน์ส่วนตนโดยสิ้นเชิงแบบนี้ จำเป็นที่จะต้องจัดการไม่ให้ผู้ที่อยู่เบื้องหลังเดือดร้อนไปด้วย

แนวคิดที่ผู้วิจารณ์เห็นด้วย

ผู้วิจารณ์มีความเห็นสอดคล้องกับผู้เขียนในหนังสือนี้ ๒ ประเด็นหลัก คือ

๑.งานเขียนเกี่ยวกับ เรื่องแนวคิดอัตรนิยมและปรัตถนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่การจะเลือกกระทำใดๆ ตามแนวคิดไหนก็ตามหากเป็นการเลือกบนฐานของประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับตนเองควรเลือกด้วยความรอบคอบและหากทางเลือกนั้นเป็นการบังคับฝืนใจตนเอง ก็ต้องเลือกด้วยอารมณ์ที่ควบคุมได้ในระดับหนึ่งต้องปล่อยวางและทำใจยอมรับเพื่อจะได้ไม่ต้องลตคุณค่า

ของตนเองลงไปจนถึงระดับที่จิตใจเศร้าหมองจากการเลือกนั้นและหากจะเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่นนั้น ก็ยังต้องกระทำอย่างรอบคอบ และควรจะให้เสรีภาพในการเลือกของผู้ที่จะได้รับประโยชน์นั้นว่าต้องการให้ช่วยหรือไม่ หรือตัดสินใจด้วยปัญญาว่าควรจะช่วยแบบไหนซึ่งเขียนได้อย่างครอบคลุมในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท มนุษย์มีโอกาสที่จะเลือกการกระทำที่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม จะดีจะชั่ว อยู่ที่ตัวเราเลือก ทั้งในเรื่องจาตะหรือการให้ทาน ใครทำได้มากก็ทำแต่ถ้าทำไม่ได้มากก็ทำเท่าที่ทำได้ (หน้า ๘-๑๐)

๒. แนวคิดอัตนิยมที่เป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลกรรม ตามความเข้าใจของคนทั่วไปคือ ลักษณะของการกระทำไม่ว่าจะทางกาย วาจา ใจที่แสดงออกถึงการเอาเปรียบผู้อื่น ใจแคบ ไม่มีความเสียสละ ไร้น้ำใจ ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่พวกพ้องและผลประโยชน์ส่วนตน โดยไม่สนใจว่าผู้อื่นจะได้รับผลกระทบอย่างไร เมื่อมองในความเข้าใจลักษณะของอัตนิยมนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จะเกิดขึ้นเมื่อมีกันอยู่มากกว่าหนึ่งคนขึ้นไป หรือเมื่อมีการอยู่ร่วมกันเป็น สังคม ซึ่งทำให้อาจตีความได้ว่า หากมนุษย์อยู่เพียงลำพังคนเดียว อัตนิยมก็อาจจะไม่เกิดขึ้น เพราะจะไม่มีใครเอาเปรียบใครหรือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรืออุทิศตนทำความดีเพื่อใคร ผู้เขียนได้แจกแจง ชี้ให้เห็นว่าอัตนิยมที่อยู่ภายในจิตใจ คือความเห็นแก่ตัวที่ยังไม่มีการแสดงออกเกิดขึ้นภายในใจเท่านั้น แนวคิดเรื่องนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของอัตนิยมอย่างมาก และให้การปฏิบัติของคนในสังคมเท่าเทียมกันอย่างถูกต้อง จะมีลักษณะเป็นการแสดงพฤติกรรมที่จะให้ตนเองได้ ประโยชน์ แม้ว่าจะเป็นโทษแก่ผู้อื่นก็ทำให้ความเห็นแก่ตัวที่แสดงออกโดยตรงนี้จึงมีผลเดือดร้อนต่อตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงหรือทางอ้อม (หน้า ๘๒-๘๔)

แนวคิดที่ผู้วิจารณ์เห็นต่าง

ผู้วิจารณ์มีแนวคิดที่เห็นต่างกับผู้เขียนหนังสือนี้อยู่หลายประเด็น แต่มีประเด็นที่สำคัญ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

๑. เรื่องการตีความแนวคิดอัตนิยมและปรารถนียมในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งมีทั้งที่ถูกต้องตามพระไตรปิฎก และไม่ถูกต้องตามหลักคำสอนที่ยึดถือกันมาแต่เดิม รวมทั้งการตีความที่ถูกต้องใจสังคม และไม่ถูกต้องใจกลุ่มแนวคิดอื่นๆอีกเพราะมีมุมมองต่างกัน ในกรณีนี้ ผู้เขียนไม่มีการวิเคราะห์หรือยกตัวอย่างประกอบในเรื่องที่นำมาเขียนทำให้ผู้อ่านเกิดข้อสงสัย ไม่เปรียบเทียบอธิบายออกมาให้ชัดเจนว่าถูกหรือไม่ถูกต้องตามหลักพระไตรปิฎกว่าไว้อย่างไร และควรจะขยายความออกมาให้เห็นทางถูกต้อง มิใช่ปล่อยตามแนวคิดตะวันตก เพราะการตีความมีทั้ง

คุณประโยชน์และโทษอย่างมหันต์ การตีความอาจถูกต้องพอใจส่วนหนึ่ง แต่สิ่งที่ไม่ถูกต้องจะเกิดปัญหาในกายภาพหน้าก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ (หน้า ๘-๑๐)

ผู้วิจารณ์เห็นว่า ผู้เขียนยังมีการยกประเด็นทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นตัวอย่างทีกล่าวว่ามีความถูกต้องตามแนวคิดนั้นๆ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นภาพปรากฏความเป็นพุทธะของพระศาสดาผ่านพุทธ จริยาและการบำเพ็ญพุทธกิจของพระพุทธเจ้าเป็นสำคัญ ทั้งยังเป็นมหาปณิธานเริ่มต้นในการเริ่ม กระทำหลังตรัสรู้ ซึ่งผู้เขียนได้ยกประเด็นมาเพื่อให้ทราบสาเหตุเท่านั้นยังขาดการขยายความให้เห็นรูปธรรมเพื่อผู้อ่านจะได้เข้าใจประเด็นอย่างถูกต้อง

๒. เรื่องการวิเคราะห์แนวคิดอัตนियมในภาพยนตร์ที่ผู้เขียนวิเคราะห์ ผู้เขียนเห็นว่า นัยยะที่ใกล้เคียงกับหลักแนวคิดอัตนियมในพุทธปรัชญาเถรวาทก็คือความเห็นแก่ตัวกระทำสิ่งที่มุ่งแต่ประโยชน์ตนเองเป็นหลักยึดมั่นถือมั่นในตัวตน แต่อัตนियมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น แม้จะเป็นการกระทำที่มุ่งประโยชน์ตนก็สามารถทำให้เกิดผลได้ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ เพราะถึงจะทำให้เกิดผลร้ายแก่คนกลุ่มหนึ่ง แต่ก็อาจก่อให้เกิดผลดีแก่คนอีกกลุ่มหนึ่งได้ อัตนियมในพุทธปรัชญาเถรวาทมีลักษณะเป็นกิเลส ตัณหา แบ่งออกเป็นอัตนियมที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม (หน้า ๖๕-๖๗)

ผู้วิจารณ์เห็นว่า อัตนियมไม่ให้มีมากเกินไป ก็จะทำให้เกิดประโยชน์และเอื้อต่อการเกิดกุศลกรรมได้ ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้เขียนก็ให้ข้อมูลในเรื่องนี้น้อยเกินไป อาศัยแต่เพียงมูลฐานในตัวละครในการเดินเรื่องซึ่งตามความเป็นจริงแล้วจะเอาตัวละครมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ตัดสินใจ และให้เหตุผลอาจจะยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจ และกล่าวว่าอาจมีแนวคิดที่ต่อต้านแนวคิดแบบนี้ในเวลานั้นก็มีไม่น้อย สิ่งที่ผู้เขียนมีถูกมีผิดมีคุณก็มีและการที่ไปเห็นด้วยกับคำสอนและวิธีการของแนวคิดจากตัวละครมากกล่าวอ้างว่า เป็นของพุทธปรัชญาเถรวาทด้วย หรือในการที่ผู้เขียนได้โยงไปกับศาสนาอื่นๆ ให้เข้ากับแนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาด้วยนั้น นอกจากผู้เขียนเองผู้เดียวเท่านั้นที่รู้จักประสงค์แท้จริงนั้น ที่สำคัญผู้เขียนไม่ได้มีการยกตัวอย่างประกอบว่าทำอย่างไรอัตนियมที่ทำให้เกิดอกุศลกรรมและกุศลกรรม ซึ่งได้พูดถึงแต่ตัวละครเท่านั้นแต่ความจริงอาจจะไม่เป็นดังตัวละครที่ยกมาอธิบายก็ได้

บทสรุป

จากหนังสือเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดอัตนियมและปรัตถนियมจากภาพยนตร์เรื่อง “Pay It Forward” ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท หนังสือเล่มนี้ มีทั้งหมด ๕ บท กล่าวได้ว่าทำให้ผู้อ่านเกิดความคิดในเรื่องการกระทำใดจะมีค่าทางศีลธรรม การกระทำนั้นควรเป็นไปเพื่อ

ประโยชน์ของตนเอง และแม้จะเป็นการกระทำที่มุ่งประโยชน์ตน ก็สามารถทำให้เกิดผลได้ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ เห็นว่าหนังสือเรื่องเล่มนี้ เขียนได้ในระดับดีมีประโยชน์ต่อผู้อ่านเป็นอย่างมากและมีจุดเด่นที่ผู้เขียนสรุปประเด็นสำคัญมาและสามารถจะเลือกกระทำใดๆ ตามแนวคิดไหนก็ตามหากเป็นการเลือกบนฐานของ สามารถนำมาเป็นแบบอย่างได้ในการปฏิบัติตามหลักการทางอัตนิยมเพื่อให้เป็นประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับตนเองและหากจะเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่นนั้นก็ยังคงกระทำอย่างรอบคอบ และควรจะให้เสรีภาพในการเลือกของผู้ที่จะได้รับประโยชน์นั้นว่าต้องการให้ช่วยหรือไม่หรือตัดสินใจด้วยปัญญาว่าควรจะช่วยแบบไหนไม่ว่าจะเป็นแนวคิดอัตนิยมกับปรัตถนิยมทั้งสองข้อนี้

บรรณานุกรม

หม่อมอัญชลี ยุคล ณ อยุธยา, การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดอัตนิยมและปรัตถนิยมจากภาพยนตร์เรื่อง “Pay It Porward” ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร:บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่วัฒนธรรมการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๒).

